

BOEKBESPREKING

Belasting Pensioenen

W. J. J. van Buul:

WAARDERING VAN PENSIOENEN

Gouda Quint B.V. Arnhem, 1979. XV + 116 pagina's. Prijs f 29,50.

door Prof. D. A. M. Meeles

Al weer geruime tijd ligt het reeds in 1979 verschenen werkje over pensioenen van Van Buul op mijn schrijftafel. Van Buul behoort tot de weinige rijks-accountants die niet alleen thuis zijn in de fiscale-technische aspecten van de pensioenproblematiek, doch voor wie ook de actuariële zijde daarvan weinig geheimen bevat.

De waardering van pensioenverplichtingen omvat een terrein met vele voetangels en klemmen. Niet alleen de verschillende behandeling verbonden aan de mogelijke dekkingssystemen, doch vooral ook de beïnvloeding daarvan door de inflatie, heeft bewerkt dat velen zich bij de betreding van het pensioenterrein als in een mijnenveld wenen. Iedere deskundige hulp is dan welkom, en in zoverre kan het boekje van Van Buul aan het oriënteringsvermogen bijdragen van hen die zich nu of later beroepshalve op dit terrein moeten begeben. Als interessegroepen noemt Van Buul zelf de public accountants, adviseurs, inspecteurs en rijksaccountants en studerende. Hij wijst er echter tevens op dat in de mogelijke zienswijzen hier en daar het fiscale standpunt wat is aangezet, wat uiteraard voor de enigszins deskundige lezer niet, doch voor een argeloze studerende mogelijk wel bezwaarlijk zal kunnen zijn.

Overigens is van enige overdrijving op dit punt geen sprake. Waar Van Buul een eigen oordeel geeft kan hem zeker geen gebrek aan objectiviteit worden verweten.

Na een korte inleiding worden in hoofdstuk II de pensioentoezeggingen besproken jegens andere werknemers dan directeuren/aandeelhouders. Ondanks de beknoptheid van behandeling (de tekst van dit hoofdstuk beslaat slechts 22 pagina's, waarvan meer dan 4 pagina's alleen al zijn gewijd aan pensioenverlies bij wisseling van dienstverband) komen toch nagenoeg alle facetten van de normale werknemerspensioenregelingen aan de orde. Prettig is het, dat telkens met elders in het boek verklaarde actuariële formules de wijze van berekening van premies, koopsommen en back service wordt duidelijk gemaakt.

Hoofdstuk III geeft vervolgens een eveneens vrij

volledige doch evenzeer beknopte behandeling van de toekenning van pensioenrechten aan directeuren/aandeelhouders. Het feit dat de auteur daarvoor meer dan het dubbele behoefde van de voor hoofdstuk II bezigde ruimte, accentueert de meerdere voetangels en klemmen welke de pensioenmaterie bij een minder onafhankelijke verhouding tussen werkgever en werknemer bevat. Ook de ruimere dekkingmogelijkheden welke de Pensioen- en Spaarfondsenwet voor werknemers/aandeelhouders biedt, vergde uiteraard een meer uitgebreide behandeling. In meerdere mate nog dan in hoofdstuk II wordt ter toelichting aan gegeven hoe de relevante bedragen actuairaal kunnen worden berekend.

In hoofdstuk IV wordt zeer kort (2 pagina's) de pensioenreserve als reserve tot gelijkmatige verdeling van kosten en lasten als bedoeld in artikel 13 Wet I.B. besproken.

Tenslotte volgt dan in hoofdstuk V een vrij beknopte (18 pagina's omvattende) bespreking van de door de inflatie veroorzaakte extra problematiek in het pensioengebeuren, waarbij het befaamd de arrest BNB 1972/26 en het wat overtrokken antwoord van de wetgever in de vorm van art. 9a van de Wet I.B., centraal staan. In dit hoofdstuk wordt tevens aandacht gewijd aan de waardering van aandelen in een B.V. met geïndexeerde pensioenverplichtingen. In een negental bijlagen treft men een aantal koopsomtabellen aan, een toelichting daarop, alsmede relevante wetsbepalingen.

Hoewel, zoals opgemerkt, Van Buul het fiscale standpunt wat heeft aangezet, zijn er toch betrekkelijk weinig passages waarmee hij tegenspraak uitlokt. Op pagina 27 wordt ten onrechte aan het feit dat een bovenmatige pensioentoezegging aan een directeur/aandeelhouder niet kwalificeert als pensioenregeling in de zin van de loon- en inkomstenbelasting, de conclusie verbonden dat dan voor de vennootschapsbelasting uiteraard niets aftrekbaar is. Naar mijn oordeel is het niet bovenmatige deel van het pensioen in elk geval wel aftrekbaar, aangenomen dat daaraan een arbeidsprestatie ten grondslag ligt.

Bij de beschouwingen omtrent de inbouw van het A.O.W. pensioen in de pensioengrondslag kan men zich afvragen of het inderdaad wel geboden is dat in de gevallen in welke een hogere pensioen inbouw dan 1½% per dienstjaar wordt toegestaan, de „normale” A.O.W.-inbouw van 2% van het A.O.W.-pensioen per dienstjaar dienovereenkomstig wordt verhoogd, zoals Van Buul meent. Voorts kan men zich afvragen of de inbouw van het A.O.W.-pensioen zich niet beter kan richten op de ongehuwden-A.O.W. dan op de gehuwden-

A.O.W., welke Van Buul zonder enige argumentering als basis neemt, hoewel hij blijkens een opmerking op pagina 34 het probleem wel onderkent.

Dat een weduwenpensioen van 70% van het oudedagspensioen het maximaal haalbare is, zoals Van Buul op pagina 36 stelt, lijkt mij niet juist. Het terugvallen van een weduwe, bij een maximaal haalbaar aantal dienstjaren, op niet meer dan 49% van de (veelal niet geïndexeerde) pensioengrondslag van de overleden echtgenoot, leidt allerminst tot een redelijk inkomensniveau. Weduwenrechten van 80 tot zelfs 100% van het (haalbare) oudedagspensioen zijn thans gelukkig geen uitzondering meer.

Van leeftijdsteststelling bij de berekening van het doelvermogen wil Van Buul niets weten. Toepassing van een recente sterfzetabel zonder correctie biedt zijns inziens voldoende waarborgen. Naar mijn oordeel staat goed koopmansgebruik toe dat men zich niet minder voorzichtig opstelt dan de verzekeringsmaatschappijen op dit punt doen. Dit lijkt evenzeer toelaatbaar als het zich voorzichtig opstellen met betrekking tot de gebruikelijke rekenrentevoet van 4% (ten onrechte gaat Van Buul er vrijwel steeds van uit, dat de rekenrente minimaal 4,5% zou moeten bedragen).

Niet duidelijk is waarom Van Buul op pagina 58 e.v. veronderstelt dat er problemen kunnen schuilen in de overgang op het actuariële systeem van afbouw van het doelvermogen na pensioeninangang, indien het doelvermogen volgens het lineaire systeem is opgebouwd. Daargelaten dat systeemwijziging zelden meer op problemen stuit na arrest BNB 1970/68, kan men zich afvragen of het tot te lage passivering van de pensioenverplichtingen leidende lineaire afbouwsysteem zelfs niet in strijd met goed koopmansgebruik moet worden geacht.

Op pagina 66 en 69 wordt ten onrechte verondersteld, dat een directie-pensioenstichting in beginsel belastingplichtig zou zijn voor de vennootschapsbelasting. In het algemeen voldoen pensioenstichtingen van geringe omvang niet aan de voorwaarden van artikel 4 van de Wet op de Vpb, welke tot belastingplicht zouden kunnen leiden. Artikel 5, letter b van de Wet komt dan dus niet aan de orde.

Met betrekking tot art. 9a van de Wet I.B. meent Van Buul dat daarmede herstel beoogd is van de vóór het arrest BNB 1972/26 bestaande situatie, zodat van een verslechtering niet kan worden gesproken (pag. 82). Hij spreekt zichzelf al enkele regels verder tegen, door op te merken dat ook geïndexeerde verplichtingen onder art. 9a vallen. In strijd met goed koopmansgebruik dienen deze door art. 9a dus te worden gewaardeerd als nominale verplichtingen. Maar bovendien wordt het

door art. 9a onmogelijk gemaakt op een juistere wijze dan in arrest BNB 1972/26 geschiedde, rekening te houden met waarde- of welvaartsvast pensioenverplichtingen. Zowel de eis van volledige afstorting van de back-service, als de beperking tot een loon- of prijsstijging van 4% per jaar, vormen onnodige inbreuken op ons wettelijk systeem. Het is dan ook zeer te betreuren, dat de regering meent deze als tijdelijk bedoelde bepaling ongeveer in de huidige vorm voor de toekomst definitief te moeten maken.

Het is jammer dat het boek door een aantal slordigheden wordt ontsierd. Het begint al met de wiskundige symbolen waar de postnumerando annuïteiten ontbreken, het symbool $s_{\overline{n}|i}$ onjuist wordt verklaard, het symbool E wordt toegelicht met gebruikmaking van het overigens onverklaard blijvend symbool D , en een onbegrijpelijke verwijzing plaatsvindt naar (vermoedelijk aan een ander werk ontleende?) tafels I t/m IV. Op pagina 15 vraagt men zich af wat de evenredigheidsdeelmethode voorstelt en moet de toelichting vanuit het systeem van een gelijkblijvende premie een studerende in verwarring brengen, zeker nu op pagina 20 wordt medegedeeld, dat de evenredigheidsmethode gelijk is aan de methode van de stijgende koopsummen. De verwijzing op pag. 23 naar BNB 1973/97 lijkt niet terecht: de H.R. besliste daar niet het probleem dat Van Buul bespreekt; beter ware een verwijzing uitsluitend naar BNB 1979/5. Op meerdere plaatsen worden voorts begrippen gebruikt, die eerst later in het boek een nadere verklaring vinden. Voor studerende kan dat hinderlijk zijn.

Vermoedelijk is Van Buul met zijn boek wat in tijdnood geraakt door het een klein jaar eerder verschijnen van het boek „Kernpunten van Pensioen” door Drs. L. G. M. Stevens en P. van Yperen, een boek dat veel gemeen heeft met het werk van Van Buul, doch waarvan Van Buul in het geheel geen melding maakt.

Voor een snelle oriëntering in de fiscale aspecten van de pensioenproblematiek is het boek van Van Buul alleszins bruikbaar, doch dan wel voornamelijk voor de enigszins met de materie vertrouwde lezer. Zou Van Buul zijn werk ook voor studerende geschikt willen doen zijn, dan zal hij in een volgende druk aan een aantal didactische aspecten wat meer aandacht moeten schenken.

Jaarverslag Jaarrekening Onderneming

J. Klaassen en H. Schreuder

HET FINANCIËLE JAARVERSLAG VAN ONDERNEMINGEN; EEN ONDERZOEK ONDER GEBRUIKERS

H. E. Stenfert Kroese B.V., Leiden/Antwerpen
1980. 134 pag.
ISBN 90 207 1009 5. Prijs f 29,50

door Drs. J. G. Groeneveld

Doel van het onderzoek

„Het onderzoek... is verricht om informatie te verzamelen over de houding van de gebruikers van financiële jaarverslagen tegenover de door ondernemingen via het jaarverslag verstrekte informatie”; aldus de openingszin van dit boek. Het is een doelstelling die nader wordt gepreciseerd: voor ogen stond een exploratief onderzoek dat een eerste verkenning is van de Nederlandse situatie op dit gebied. Op de resultaten daarvan zou in vervolgonderzoek moeten kunnen worden voortgebouwd. Bij dit eerste onderzoek hebben de schrijvers er niet naar gestreefd om een beeld te vormen dat representatief is voor alle gebruikers van het financieel jaarverslag. Zij hebben niet willen doorstoten naar een verklaring van de verkregen antwoorden. Het gaat hun om descriptie zonder prescriptieve bijbedoelingen. Niet is onderzocht in hoeverre de gebruikers de verslaggeving begrijpen. Van het begrip „gebruiker” wordt geen strikte definitie gehanteerd.

Inhoud en opzet van het onderzoek

Het onderzoek omvat een schriftelijke enquête, gehouden onder ontvangers van jaarverslagen over 1978 van respectievelijk AKZO, Kluwer, Philips en VNU.

Voor verzending van de formulieren werd gebruik gemaakt van de verzendlijsten voor jaarverslagen van de ondernemingen zelf, en van de ledenlijst van de Vereniging van Beleggingsanalisten. Voorts werden formulieren uitgereikt aan de leden van de Centrale Ondernemingsraden, en voegde VNU de formulieren toe aan 150 jaarverslagen die via de z.g. FEM-service werden aangevraagd. Op die manier werden in totaal 3883 formulieren verspreid, waarop 640 verwerkbare reacties werden ontvangen.

De vragen van de enquête (een zestiental) maakten indeling in globaal vijf groepen mogelijk, namelijk met betrekking tot:

- kenmerken van respondenten;
- onderdelen van het jaarverslag;

- elementen van de jaarrekening;
- een groot aantal informatie-elementen;
- on vervulde informatiebehoeften.

De resultaten van de enquête zijn, voor zover daarop kon worden aangesloten, door de schrijvers vergeleken met de resultaten van enkele buitenlandse onderzoeken op dit gebied.

Mogelijk gebruik van de onderzoekresultaten

De schrijvers onderscheiden naast de mogelijkheid tot „gebruik van dit onderzoek voor verdere theorievorming” ook een mogelijk praktisch belang van het onderzoek voor:

- de wetgever en andere regelgevende instanties;
- verslaggevende ondernemingen;
- de controlerende accountants;
- diverse groeperingen (bijv. verenigingen van beleggers en beleggingsanalisten).

Beoordeling

Uit alles blijkt dat dit schrijversduo ruimschoots ervaren is in deze vorm van onderzoek. Hun presentatie is overzichtelijk; hun doelstellingen wekken geen ongerechtvaardigde verwachtingen; zij zijn openhartig over de beperkingen van hun onderzoek. We kunnen daarover nu kort zijn, omdat een en ander ook in het bovenstaande al tot uitdrukking komt. Dat deel van deze bespreking is eigenlijk rechtstreeks aan het boek ontleend. Dat een recensent het zo gemakkelijk heeft, is een verdienste van dit boek. En dat gemak ervaart natuurlijk iedere lezer. Maar toch heeft die lezer ook wel reden voor waakzaamheid, namelijk daar waar hij „gebruiker” wordt. De noodzaak tot waakzaamheid is terug te voeren tot de conclusie van de schrijvers „... dat men de uitkomsten niet mag generaliseren, zodat niets kan worden geconcludeerd over de meningen van de gebruikers”. Toch vinden zij hun onderzoekresultaten niet geheel van belang ontbloot: „In de eerste plaats kan het op zich van belang worden geacht een inzicht te verkrijgen in de reacties van de (curs. Gr.) meer geïnteresseerde gebruikers... Voorts kan dit onderzoek ook als eerste aanzet van belang zijn, en kan in vervolgonderzoek worden nagegaan of voor andere groepen gebruikers een ander beeld ontstaat”.

We hebben hier wat uitvoerig geciteerd, omdat in beide zinnen wordt gesuggereerd dat hoewel („waarschijnlijk”) niet representatief voor „alle gebruikers gezamenlijk” de enquêteresultaten wel representatief zouden zijn voor „de meer geïnteresseerde gebruikers”. Een suggestie, die wordt bevestigd als op blz. 94/95 wordt geschreven dat „het onderzoek (kan) worden beschouwd als een beschrijving van de houding en de oordelen van een bepaalde groep gebruikers ten opzichte van

het financiële jaarverslag". Maar ook al zijn er motieven om te *veronderstellen* dat het inderdaad om „de meer geïnteresseerde gebruikers" gaat (schrijvers noemen er enkele), dan nog zal die veronderstelling moeten worden geverifieerd voordat de uitspraak van blz. 94/95 als zodanig kan worden aanvaard. De consequentie hiervan is dat het praktisch belang van deze eerste terreinverkenning (zie boven) eerst via vervolgonderzoek kan worden gerealiseerd. Waartoe dit eerste onderzoek een lezenswaardige aanzet geeft.

Pensioen

Prof. D. A. M. Meeles, F. J. Burger, Drs. C. J. P. Rijk en Th. A. M. Velthuyse,

PENSIOENEN

Kluwer, Deventer, 1980, 125 pag., f 29,50

door Dr. L. G. M. Stevens

Het boek bevat de vier referaten die in het kader van een Kluwer Seminar werden gehouden in december 1979 te Amsterdam. De doelstelling van dit seminar was blijkens het voorwoord van het boek: inzicht te verschaffen in de vraag hoe kostbaar pensioenvoorzieningen zijn en in de wijze van financiering en dekking van de aangegane pensioenverplichtingen.

Het eerstvermelde referaat „Algemene fiscale aspecten" omvat 11 pagina's tekst en is geschreven door F. J. Burger. Deze bijdrage bestaat, behoudens een inleiding, uit twee delen. Het eerste gedeelte behandelt de fiscale aspecten van het pensioen voor de werknemer. Hierin wordt de definitie van de pensioenregeling nader toegelicht. In het tweede gedeelte worden de fiscale aspecten van de pensioenregeling voor de ondernemer behandeld. De financieringsstelsels worden vermeld, alsmede de varianten van het kapitaaldekkingstelsel. Hiervan wordt slechts het lineaire stelsel in dit referaat besproken. Daarnaast worden de rekenrente, de backserviceverplichting en de egalisatiereserve aan de orde gesteld. De beschouwing in de winstfeer maakt geen onderscheid tussen wel en niet verzekerde pensioenen en tussen weduwen-, invaliditeits- en ouderdomspensioenen.

Het tweede referaat Bijzondere fiscale aspecten is van de hand van prof. D. A. M. Meeles. Het omvat 16 pagina's tekst en heeft betrekking op een aantal actuele problemen. Naast een heldere uiteenzetting over coming-backserviceproblemen ten gevolge van carrière en inflatie worden beknopt de stelselwijziging, de keuze tussen een pensioenstichting of pensioen-B.V. en de afkoop van pensioen besproken.

Het derde referaat heeft tot onderwerp: Juridische aspecten. Het omvat 15 pagina's tekst en is geschreven door Th. A. M. Velthuyse. Deze uiteenzetting bevat een feitelijke weergave van de betekenis van diverse artikelen uit de Pensioen- en Spaarfondswet. Ook wordt een summier beschouwing gewijd aan de Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds en de Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling. In appendix I worden de modellen van aanmeldingsformulieren, reglementen, etc. afgedrukt.

Het vierde referaat Actuariële aspecten is verzorgd door drs. C. J. P. Rijk en omvat 17 pagina's tekst. De diverse opbouwstelsels van pensioen passeren de revue, waarbij de problemen rond de AOW inbouw niet onvermeld blijven. Vervolgens wordt aandacht gevraagd voor de dekking en financiering van pensioenregelingen en wordt een goed inzicht geboden in het verloop van de financieringslasten in verhouding tot de pensioengrondslag onder invloed van inflatie door een grafische toelichting. Ook wordt in dit verband summiër aandacht besteed aan het toeslagbeleid. Tenslotte wordt de uitvoeringswijze van de pensioenregeling behandeld en een vergelijking getrokken tussen eigen beheer en herverzekering.

Appendix II geeft een verkorte tekst van de Pensioen- en Spaarfondswet, Wet betreffende verplichte deelneming in een Bedrijfspensioenfonds en de Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling. Appendix III bevat 31 vragen en antwoorden die tijdens het seminar niet konden worden behandeld. In deze vragen komt het sterk praktijkgerichte karakter van het seminar en het boek tot uitdrukking.

Door de bundeling van de referaten, modellen van formulieren, wetsteksten en praktijkvragen in één boek wordt aan degenen die in de praktijk met pensioenproblemen worden geconfronteerd waardevolle informatie geboden. Over het algemeen genomen is de opzet elementair. Op sommige plaatsen wordt doorgestoten naar meer diepgaande problematiek. Omdat dit echter nogal beknopt geschiedt is het risico aanwezig dat menigeen hier de draad verliest. Degenen die reeds met de pensioenproblematiek zijn vertrouwd, zullen weinig nieuws aantreffen. Voor hen is het boek echter ook niet geschreven. Per saldo kan echter worden gesteld dat het pensioenboekje in de bibliotheek is uitgebreid met een boek dat aan velen zijn diensten kan bewijzen.